

KAFKASYA BÖLGESİNDE ULUSLARARASI AKTÖRLERİN DEĞİŞMEYEN MÜCADELE ALANI: GÜRCİSTAN

Bayram GÜNGÖR¹

ÖZET

Çalışmanın asıl amacı, jeoekonomik bakış çerçevesinde Güney Kafkasya bölgesinde yer alan Gürcistan'ın stratejik önemine vurgu yapmak ve Gürcistan ile Türkiye arasındaki ilişkileri tetkik etmektir. Gürcistan, stratejik önemi nedeniyle tarihsel süreç içinde uzun süreli çatışmalara maruz kalmıştır. Gürcistan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra petrol ve doğal gaz kaynaklarının Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinden Batı piyasalarına aktarılma bağlamında transit bir ülke haline gelmiştir. Batılı uluslararası aktörler tarafından desteklenen bu *de facto* durum, Gürcistan'ı bir mücadele alanı haline dönüştürmüştür. Çalışmada belirtilen amaçlar çerçevesinde Gürcistan'ın karşılaştığı problemler tartışılmış ve Türkiye ile olan ilişkileri gözden geçirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Jeoekonomi, İç Ülke, Boru Hatları, Etnik Çatışma, Kafkasya

UNCHANGING CHALLENGE AREA OF INTERNATIONAL ACTORS IN CAUCASUS REGION: GEORGIA

ABSTRACT

The main purpose of the study is to emphasize the strategic importance of Georgia situated in South Caucasus Region and examine the relations between Georgia and Turkey with respect to the geoeconomic glance. Because of its strategic importance, Georgia has been subjected to many long term conflicts in historical process. After the disintegration of Soviet Union, Georgia has become a transit country with respect to carrying oil and natural gas resources from the Caucasus and Central Asian Countries to the international markets. This *de facto* situation, supported by western international actors, transforms Georgia as a challenging area. In this study, the encountered problems of Georgia have been discussed and its relations with Turkey have been reviewed in the framework of the mentioned objectives.

Keywords: Geoeconomics, Landlockedness, Pipelines, Ethnic Conflict, The Caucasus

¹ Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, bgungor@ktu.edu.tr

GİRİŞ

20. yüzyılın son 20 yıllık döneminde dünya siyasal ve ekonomik yapısının köklü bir şekilde değişimine sebebiyet veren olayların yaşandığı görülmüştür. 1980'lerin başlarından itibaren sosyalist sistemin en önemli temsilcileri olarak kabul edilen Sovyetler Birliği ve Çin'de liberal sistem karakterine işaret eden bazı belirtiler gözlemlenmiştir. Özellikle, sosyalist ve plancı mekanizmanın dünyaya inmiş hali olarak kabul edilen ve Marxist düşünce tabanına oturtulan Sovyetler Birliği sistemi, devlet başkanı Gorbaçov'un önce açıklık, şeffaflık anlamına gelen Glasnost, daha sonra ise yeniden yapılanma anlamına gelen Perestroika başlığı altındaki uygulamaları ile aşınmaya başlamış ve dönüşümün kaçınılmaz olduğunun mesajı verilmiştir.

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ile beraber Sovyetler Birliği'nde çözülme sürecine girilmiştir. Doğu Avrupa, Baltık, Orta Asya ve Kafkasya'da yer alan birçok ülke bağımsızlıklarını ilan ederek, egemen devlet sıfatıyla dünya sistemi içinde yerlerini almaya başlamışlardır. Sosyalist ve Kapitalist olarak iki kutuplu olarak tanımlanan dünya, bu gelişme ile beraber yeniden tanımlanmıştır. Artık, dünya tek kutuplu hale getirilmiş ve oluşan yapı Yeni Dünya Düzeni-New World Order- olarak adlandırılmıştır. Bu yeni düzen içindeki ülkeler piyasa mekanizması uygulamasını neredeyse varlığından sual olunamaz bir kutsiyet olarak görmüşlerdir. Bu anlayışta ülkenin başarısı piyasa mekanizması uygulamalarının ne kadar başarılı olduğu ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Artık piyasa ekonomisi içinde yer alan ülkelerin sistemi uygulamadaki yerleri onların hangi ülke grubu içinde yer aldıklarının bir kanıtı haline gelmiştir. Ekonomilerde şimdi, piyasa ekonomisini uygulayan ülkeler -Market Economies-, sosyal hakların ön plana çıkarıldığı ve bunların piyasada fiyatlanmadığı Koordineli Ekonomiler-Coordinated Economies- ve piyasa ekonomisine dönüşmeye çalışan Geçiş Ekonomileri-Transition Economies- gibi sınırları eskisi gibi çok açık olmayan ve hepsinde de piyasa ekonomisinin zaferinin kutlandığı bir ortam yaratılmıştır.

Ortaya çıkan de facto durum, ülkelerin gelişmelerinin hangi safhalardan oluşacağı üzerinde projeksiyon yapanlar için de bir anchor olarak algılanmıştır. Burada kapitalist sistem çerçevesinde bir zenginlik ve geleceğin oluşacağını iddia edenlerin en önemli temsilcisi olan Walt Whitman Rostow öngörüsünden dolayı kutlanmakta, Karl Marx ise eleştirilmektedir. Ancak, eleştiri yapılırken Marx'ın yaşadığı dönem ve dönemin özellikleri ve hatta yapmış olduğu çalışmalarda iktisadi tarihe ait veri tabanından yoksun olduğunun da dikkate alınması gerekmektedir. Bu da tahminde oldukça belirleyici bir nokta olarak kabul edilebilir. Bilindiği gibi, Rostow öngörülerini büyük ölçüde iktisadi tarih veri tabanına dayandırmıştır. Bunların yanında, Marxist sistemin uygulama alanı olarak görülen Sovyetler Birliği içinde yaşamasına ve devletin planlama teşkilatı içinde bulunmasına rağmen, Marx'ın, kapitalizmden sonra sosyalist ve komünist sistem merhalelerinin gerçekleşmesinin, kapitalist sistemlerde yaşanacak devresel dalgalanmaların sebebiyet vereceği öngörüsünü reddeden ve kapitalist sistemin 50-60 yıllık uzun dönemlerde devresel olarak sıkışacağını, ancak bunun sistemin kapitalizmden

sosyalizme dönüşeceği anlamına gelmeyeceğini ve kapitalist buhranın bunu kendi sistemi içinde kalarak halledeceğini vurgulayan Nikolai Kondratiev'i de unutmamak gerekmektedir. Stalin Rusya'sında görev yapan bir ekonomistin kapitalizmin çöküp komünizmin gelmeyeceğini söylemesi Kondratiev'in idam cezası almasına varan sürecin başlangıcı olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin çözülmesiyle birlikte 1991 yılından itibaren bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkan ve piyasa ekonomisine dönüşmeye çalışan bir ülke de Gürcistan'dır. Gürcistan, petrol ve doğal gaz gibi stratejik enerji kaynaklarının Orta Asya'dan, gelişmiş Batı piyasalarına aktarılmasında geçiş noktası olması itibarıyla jeoekonomik bakımdan son derece önemli bir ülkedir. Yine, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Rusya Federasyonu ve Çin'in batıya doğru genişleme sürecine müdahil olunması bakımından da stratejik bir coğrafyada yer almaktadır.

Gürcistan, Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının gelişmiş Batı ülkelerine aktarılması konusunda transit ülke konumundadır. Bu hatlar özellikle ihracatçı ülkelerin kalkınmalarını sağlamaları bakımından önemlidir. Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Bakü-Supsa Petrol Boru Hattı, Bakü-Erzurum Doğal Gaz Hattı ile Bakü-Novorossisk Doğal Gaz Hattı işletilmeye başlanmadan önce boru hatları Rusya Federasyonu toprakları üzerinden geçmiş olduğu için zaman zaman politik nedenlerle aktarımlarda kısıntılar yapılmakta veya tamamen kapatılmaktaydı. Bu da, Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin Rusya Federasyonu'nun çıkarlarına uygun olmayan politikaları uygulamalarını engellemekteydi. Daha sonraki yıllarda gerçekleştirilen projeler sayesinde, Kafkasya ve Orta Asya'nın petrol ve doğal gaz ihracatçısı ülkeleri ile ithalatın yapıldığı Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri gibi Batı ülkeleri için Gürcistan'ın istikrarı hayati bir boyuta taşınmıştır.² Zaten, tarihin hemen her döneminde uluslararası aktörler arasında sürekli bir mücadele alanı olan bölge, boru hatlarının oluşturulmasıyla birlikte niteliğini ekonomi alanında daha da geliştirmiştir.

İfadelerden de anlaşılacağı üzere, bağımsızlıktan sonra Gürcistan, ekonomi, politika ve güvenlik bakımından stratejik bir ülke konumuna gelmiştir. Bu nedenle çalışmanın amacı, Gürcistan'ı jeoekonomik bakış³ çerçevesinde irdelemek ve Türkiye ile olan ilişkilerinin boyutunu tetkik etmektir.

² Transit ülkeye bağımlılık, transit olarak kullanılan ülkenin altyapısına bağımlılık, politik ilişkiler konusundaki bağımlılık, barış ve istikrar konusundaki bağımlılık ve transit ülkelerdeki yönetsel süreçlere bağımlılık şeklinde görülmektedir. Bkz.: Michael L. Faye et al., "The Challenges Facing Landlocked Developing Countries", *Journal of Human Developments*, Vol. 5, No. 1, March 2004, s. 41-43.

³ Jeoekonomi, birbirleriyle akış örgüleri yoluyla ilintilendirilen üretim zincirleri, ekonomik uzamlar ve yörelerin oluşturduğu ve coğrafi anlamda değişken, karmaşık ve dinamik bir ağ olarak betimlenebilir. Bkz.: Peter Dicken, "Yeni Bir Jeo-ekonomi", *Küresel Dönüşümler*, David Held ve Anthony McGraw (Haz.), Çev: Ezgi Sarıtaş, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2008, s. 364.

I. TARİHSEL SÜREÇ

Gürcistan 2500 yıldan daha eski bir tarihe sahiptir. Dünyada halihazırda kullanılan en eski dillerden biri bu ülkeye aittir. Kendine özgü bir alfabesi vardır. Başkent Tiflis 1500 yıllık tarihi bir şehirdir. Gürcistan dördüncü yüzyılın başlarında Hıristiyanlığı kabul etmiştir. Hıristiyanlığı kabul eden ikinci ülkedir. Ülke birçok imparatorluk içinde varlığını devam ettirmiştir. Toprakları Pers, Roma, Bizans, Arap, Moğol ve Türk askerleri için savaş alanı olmuştur. Bağımsız krallık olarak Gürcistan'ın en üst düzeyde yaşadığı dönem 11 ve 12. yüzyıl periyodudur. Kral David ve Kraliçe Tamara dönemi gücün zirvesi olarak ifade edilir. 1783 yılında Kral Kartli, Rusya ile Georgievsk Anlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşma ile Rusya Gürcistan'ı koruması altına almıştır. 1801'de Rusya İmparatorluğu Gürcistan'ı parça parça ilhak sürecini başlatmıştır. 1801-1991 döneminde Gürcistan, St. Petersburg ve Moskova'nın yönetimi altında varlığını sürdürmüştür.⁴ 1991 yılında, Gürcistan Sovyetler Birliği sisteminden ayrılan ilk ülke olmuştur. Bu nedenle Rusya Federasyonu ile arasındaki ilişki bu tarihten itibaren sürekli olarak gerginlik arz etmektedir.⁵ Bağımsızlık sonrası etnik ve sivil çatışmalar ile tedirgin olan Gürcistan, 1995 yılından itibaren istikrara kavuşmuştur. Ancak, Abhazya ve Güney Osetya bölgelerindeki sorunlar, ateşkes anlaşması imzalanmasına rağmen hala çözümlenememiştir.

Bağımsız bir ülke olarak Gürcistan, Bağımsız Devletler Topluluğu (Commonwealth of Independent States-CIS) üyeliğini başlangıçta reddetmesine rağmen, daha sonra kabul etmek zorunda kalmıştır. Baltık ülkeleri dışında, Sovyetler Birliği içinde var olan bütün ülkeler bu sistemin içine girmişlerdir.⁶ Özellikle ekonomik olarak Sovyetler döneminde oluşturulan suni bağımlılık sistemi bunun sebebi olarak gösterilmektedir. Ancak, 2008 yılında Rusya Federasyonu'nun, Abhazya ve Güney Osetya'ya müdahale etmesinden sonra Gürcistan, Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan ayrıldığını açıklamıştır.

Gürcistan, hâlihazırda bazı bölgesel ve supranasyonal güvenlik ve ekonomik işbirliği süreçleri içinde yer almaktadır. İkili uluslararası anlaşmalar dışında en önemli üyelikleri, Karadeniz Ekonomik İşbirliği⁷ (Black Sea Economic Cooperation-BSEC) ve GUAM⁸

⁴ Bureau of European and Eurasian Affairs, February 2008, www.state.gov.

⁵ Ivars Indans, "Relations of Russia and Georgia: Developments and Future Prospects", *Baltic Security & Defence Review*, Vol. 9, 2007, s. 132.

⁶ Gulbaat Rtskhaladze, "State Sovereignty in Georgian Political Thinking and Practice", *Central Asia and The Caucasus, Journal of Social and Political Studies*, No 1 (43), 2007.

⁷ Karadeniz Ekonomik İşbirliği, 25 Haziran 1992 tarihinde kurulmuştur. Üyeleri, Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan, Ukrayna, Yunanistan, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Moldova, Rusya Federasyonu ve Sırbistan'dır. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nde üç temel hedef belirlenmiştir. Bunlar; (1) Üye ülkeler arasında işbirliğinin sağlanması, (2) Bölgeselleşmenin geliştirilmesi ve (3) Avrupa kıtasında yeni bölünmelerin engellenmesidir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği, ekonomik işbirliği aracılığıyla bölgede barış ve güvenliği sağlamak için çalışmaktadır. Bkz.: Mustafa Aydın, "Regional Cooperation in the Black Sea and The Role of Institutions", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Vol. X, Autumn 2005, s. 62-63.

(Georgia, Ukraine, Azerbaijan, Moldova-GUAM) örgütleri çerçevesinde olanlardır. Ayrıca, güvenlik amaçlı Kuzey Atlantik Paktı (North Atlantic Treaty Organization-NATO) ve siyasi, sosyal ve ekonomik amaçlı Avrupa Birliği (European Union-EU) süreci içine dâhil olma eğilimlerini içeren bir politika ile hareket etmektedir.⁹

II. COĞRAFYA, NÜFUS, EĞİTİM, SAĞLIK

Kafkas dağlarının güneyinde, Hazar Denizi ve Karadeniz'in merkezindeki bölge, genellikle "Güney Kafkasya" olarak adlandırılmaktadır. Avrasya bölgesinin en istikrarsız coğrafyası olarak kabul edilmesi askeri, güvenlik ve ekonomik bakımdan bölgede vuku bulan değişimleri önemli hale getirmektedir.¹⁰ Bölgede, uluslararası mücadelenin tarihin hemen her bölümünde yaşandığı en stratejik ülke Gürcistan olarak gösterilmektedir. Kuzey Atlantik Paktı'nın Rusya Federasyonu ile sınır bağlantısı sadece Norveç veya Türkiye aracılığı ile Gürcistan üzerinden sağlanabilmektedir.¹¹ Gürcistan 69.700 kilometrekare yüzölçümüne sahip nispeten küçük bir ülkedir. Kuzey ve doğusunda Rusya Federasyonu, güneyinde Ermenistan, güney doğusunda Azerbaycan, güney batısında Türkiye, batısında ise Karadeniz'e sınırdır. Ülke, yüksek dağlar ve düşük deniz kıyılarını içeren farklı bir coğrafik yapıya sahiptir. Tarıma elverişli alan toplam alanın yüzde 11'i civarındadır. Ormanlar toplam yüzölçümün yüzde 38'ini, meralar ise yüzde 29'unu kapsamaktadır. Tarımsal alanların yüzde 45'i sulanmaktadır. Özellikle ülkenin batı kısmının yıl boyunca yoğun yağış alması toprak kayması ve sellerin oluşumunu beraberinde getirmektedir. Ayrıca Gürcistan deprem kuşağında bulunmaktadır.¹²

2007 yılı itibarıyla, Gürcistan'ın nüfusu yaklaşık 4,650 milyondur. Toplam nüfusun yüzde 83,8'i Gürcü nüfustur. Bunun dışında toplam nüfus içerisinde yüzde 6,5 Azeri Türkü, yüzde 5,7 Ermeni, yüzde 1,5 Rus ve yüzde 2,5'i diğer etnik grupların nüfuslarından oluşmaktadır. Resmi dili Gürcüce'dir. Ancak Abhazya bölgesinde resmi dil olarak Abhazca kullanılmaktadır. Nüfus farklı dinsel gruplara ayrılmaktadır. Toplam nüfusun yüzde 83,9'u Ortodoks Hıristiyan, yüzde 9,9'u Müslüman, yüzde 3,9'u Ermeni

⁸GUAM, 1997 yılında, Sovyetler Birliği'nden ayrılan, Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova arasında politik, ekonomik ve siyasi işbirliğini sağlamak amacıyla kurulmuştur. 1999 yılında Özbekistan işbirliğine katılmış ve 2001 yılında, GUUAM şartı imzalanmıştır. Ancak 2005 yılında Özbekistan birlikten çekilmiş ve topluluk halihazırda GUAM adıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. 2006 yılında, bu yeni oluşumun temel amacının demokrasi ve ekonomik kalkınmanın sağlanması olduğu belirtilmiştir.

⁹ Mustafa Aydın, "Regional Cooperation in the Black Sea and The Role of Institutions", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Vol.X/Autumn 2005, s. 62-63.

¹⁰ Younk Yoo Kim & Gu-Ho Eom, "The Geopolitics of Caspian Oil: Rivalries of the US, Russia, and Turkey in South Caucasus", *Global Economic Review*, Vol. 37, No. 1, March 2008, s. 90-91.

¹¹ Burcu Gültekin, "Cross Border Cooperation between Turkey and South Caucasus: prospects for Sub-regional Integrations", *From War Economies to Peace Economies in the South Caucasus, Economy and Conflict Research Group of the South Caucasus*, Editors: Phil Champaign, Diana Klein, Natalia Mirimanova, 2004, s. 31.

¹² Asian Development Bank, June 2007, s. 1.

Apostolik, binde 8'i Katolik, binde 8'i diğerk din gruplarına dahildir. Binde 7'si ise herhangi bir dine mensup değildir. Nüfusun okuma yazma oranı yüzde 100'dür.¹³

2004 yılı itibarıyla okul öncesi eğitime (3-6 yaş grubu) kayıt oranı yüzde 33,8, temel eğitime katılım oranı yüzde 97,3, orta öğretime katılım oranı ise yüzde 62,9'dur. Sağlık göstergelerinden bebek ölüm oranı bin doğumda 23,8, doğumda anne ölümleri yüzbin canlı doğumda 42,4, HIV vakası 163, tüberküloz vakası ise yüz bin nüfusta 89,7'dir.¹⁴ Ortalama hayat beklentisi 76,3 yıldır.

III. EKONOMİK YAPI

1991 yılında Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra eski Sovyetler Birliği ülkelerine tercihli girişin kalkması, Moskova'dan aktarılan bütçe katkısının yapılmaması ve bunların yanında Gürcistan'ın bazı bölgelerindeki iç savaş ekonomide istikrarsızlığı daha da artırmış ve özellikle kısa dönemde ülkeyi ekonomik anlamda ciddi bir şekilde zorlamıştır. Bu dönemde üretim yüzde 70, ihracat ise yüzde 90 oranında düşmüştür.¹⁵ Buna benzer değişikliklerin bağımsızlığını kazanan diğerk ülkelerde de vuku bulduğunu söylemek mümkündür. Ancak, Gürcistan için asıl önemli sorun, Gürcistan'ın Sovyetler Birliği dönemindeki zenginliği olmuştur. Ülke, Sovyet Birliği döneminde, birliğin tarımsal ürün, ağır sanayi ürünleri ve enerji kaynakları ihraç ederdi ve önemli bir turizm merkeziydi. Ayrılıktan sonra, zenginlik bir yana, iç çatışmalara ve dış müdahalelere maruz kalınması nedeniyle ülke büyük bir depresyona sürüklenmiştir.

Gürcistan, dönüşümle birlikte ekonomisini, kurumsal ve hukuki anlamda piyasa ekonomisi sistemine uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır. Bu süreç son derece zor olmakla beraber dünya piyasalarına entegre olmak bakımından elzem görülmektedir. Sadece kanunların çıkartılması veya başka ülkelerden doğrudan transfer edilmesi sorunun çözümünü sağlayamamaktadır. Bağımsızlığın kazanılmasının üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen piyasa mekanizması uygulamasının nasıl yapılacağını bilen beşeri sermaye faktörünün yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Hala eski planlama dönemi uygulamalarının devam ettiği alanlar söz konusudur. 1995 yılında Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF) ile yapılan anlaşma gereği olarak oluşturulan reform programında bu alandaki eksikliklerin tespiti ve giderilmesi konusunda bir politika tercihi yapılmıştır.

2007 yılı itibarıyla dış şoklara rağmen ekonomik büyüme yaklaşık yüzde 12 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kişi başına gelir seviyesi 2.315,2 dolar, GSYİH değeri ise 10.174,8 milyar dolardır. GSYİH'nın yüzde 40'ı tarım, yüzde 20'si sanayi, yüzde 40'ı ise hizmetler sektörü katkısından oluşmaktadır. Rusya Federasyonu'nun ekonomik

¹³ Domur Chomakhidze, "Georgia: Natural Energy Resources", *Central Asia and The Caucasus, Journal of Social and Political Studies*, No 4 (46), 2007, s. 27.

¹⁴ Asian Development Bank, s. 5.

¹⁵ <http://www.worldbank.org>, 2008.

ambargosu ve yüksek enerji fiyatlarına rağmen enflasyonun yüzde 11 seviyesinde kalması oldukça anlamlıdır. Gürcistan'da yabancı sermaye girişi ve finansal sektör genişlemesi ekonomik kalkınmayı sürüklemektedir. Bankacılık sektörü 2007 yılında çekiciliğini korumuştur. Özellikle finansal sektör denetimi sektörü ekonominin en hızlı gelişen sektörü haline getirmiştir.¹⁶ Yaklaşık, 2 milyon işgücünün olduğu ülkede, 2006 yılı itibarıyla işsizlik oranı yüzde 13,6'dır.¹⁷ Bağımsızlığın kazanıldığı dönem süresince bir milyon kişi üzerindeki çoğu çalışabilir aktif nüfus ülkeden ayrılmıştır. Yurtdışına göç eden işgücünün, 2005 yılı itibarıyla ülkeye gönderdikleri kaynak miktarı GSYİH'sının yüzde 5'ine tekabül etmektedir.¹⁸ Tablo 1, Gürcistan'ın yıllar itibarıyla GSYİH'sındaki değişimi ve enflasyon oranlarını göstermektedir.

Tablo 1: Gürcistan'da Bazı Makroekonomik Göstergelerdeki Değişim (2002-2007)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
GSYİH (milyar Dolar)	3,4	4,1	5,1	6,4	7,7	10,2
Büyüme Hızı (Yüzde)	5,5	11,1	5,9	9,3	9,4	12
Enflasyon (Yüzde)	5,6	4,8	5,7	8,2	9,2	11

Kaynak: Benli, "Gürcistan Ülke Profili", s. 4.

Gürcistan doğal kaynakları bakımından bazı madenlerde önemli potansiyele sahiptir. Dünyanın en zengin manganez yataklarından biri Gürcistan'da bulunmaktadır. Toplam rezerv 200 milyon ton seviyesindedir. Bunun dışında ülkede bakır, demir, arsenik, akik taşı, obsidan ve kömür bulunmaktadır. Kömür madeninin düşük kalitede olduğu bilinmektedir. Enerji kaynakları bakımından yetersiz olan Gürcistan bu alandaki ihtiyacını dışarıdan ithalat yapmak suretiyle karşılamaktadır. Petrol rezervleri oldukça sınırlıdır, ancak su enerjisi potansiyeli iyi düzeydedir. Ayrıca ülkede önemli maden suyu yatakları bulunmaktadır.¹⁹

Tablo 2, Gürcistan'daki su, kömür ve petrol enerji kaynaklarının mevcut durumunu göstermektedir.

Tablo 2: Gürcistan'da Su, Kömür ve Petrol Kaynakları (2006)

	Su Gücü (milyar kwh)	Kömür (milyon ton)	Petrol (milyon ton)
Teorik Rezervler	135,8	2,355	483,3
Denge Rezervler	68,5	430	110,9
Üretim (2006)	5,3	0,005	0,06
Denge Rezervin Payı Olarak Üretim (%)	7,8	0,001	0,05

Kaynak: Chomakhidze, "Georgia: Natural Energy Resources", s. 27.

¹⁶ EU, 2008, s. 10.

¹⁷ Asian Development Bank, s. 1.

¹⁸ Sergey Smirnov, "The Economy of 'Rose' Georgia: flowering or fading", *Central Asia and The Caucasus, Journal of Social and Political Studies*, No 1 (43) 2007, s. 135

¹⁹ Ayşe Oya Benli, "Gürcistan Ülke Profili", *IGEME-Ihracatı Geliştirme Etüd Merkezi*, 2007, s. 2.

Gürcistan, petrol ve doğal gaz kaynakları yetersiz olmasına rağmen, bu kaynaklara sahip olmayan diğer ülkelere göre çok daha düşük birim fiyatlardan talebini karşılayabilmektedir. Bunun nedenlerinden birincisi, zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının yer aldığı Kafkasya ve Orta Asya petrol ve doğal gaz kaynaklarının Batı piyasalarına aktarılması konusunda kullanılan güzergah üzerinde bulunmasıdır. Bilindiği gibi, Gürcistan üç adet petrol ve doğal gaz boru hattının geçtiği stratejik bir merkezdir. Bunlar, Bakü-Supsa Boru Hattı, Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı ve Bakü-Tiflis-Erzurum doğal gaz boru hatlarıdır. İkincisi ise, Kafkasya ve Orta Asya'daki petrol ve doğal gaz zengini ülkelerle olan coğrafi yakınlığıdır. Bilindiği gibi, petrol ve doğal gazın birim ithalat fiyatı büyük ölçüde kullanılan boru hattının ana üretici ülkelere olan uzaklığı ile ilişkilendirilmektedir.

Gürcistan, 2004 yılı itibarıyla Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO)'nün üyesi olmak suretiyle ticaret rejimini uluslararası normlara uyumlu hale getirmiştir.²⁰ 2006 yılında yeni gümrük kodunu yayımlamış ve 2007 yılında uygulamaya geçirmiştir. İthal ürünlerin yaklaşık yüzde 90'ı tarifeden muaf tutulmuştur. Tarife oranları ortalama olarak yüzde 3 seviyelerine düşürülmüştür.²¹ Böylece; ticaretin nispeten daha düşük maliyetlerle oluşumu nedeniyle ticarete taraf olan ülkelerin karlılıkları artmıştır. Bunun dışında, söz konusu uygulamanın başlatılmasının diğer bir katkısı Kyoto Protokolü gibi uluslararası standartlara uyumun sağlanması ve Avrupa Birliği ile bağlantılı gümrük yasa ve prosedürlerine yakınlığın gerçekleştirilmesidir.²²

2006 yılı itibarıyla, Gürcistan ihracatının yaklaşık yüzde 12,6'sı Türkiye'ye yapılmıştır. Bu ülkeyi yüzde 9,3 ile Azerbaycan izlemektedir. İhracatı yapılan ürünler içinde en önemli pay yüzde 22,1 ile ana metallere aittir. Bunun dışında sırasıyla mineraller yüzde 14,2, Taşıma ekipmanları 14,1, Kimyasal ürünler yüzde 7,8, Makine ekipman yüzde 7,1'lik paya sahiptir. Ayrıca, sebze, inci ve yarı değerli taş ve metaller, orman ürünleri, odun ve odun kömürü, tekstil ve diğer bazı ürünler de ihracatı yapılan ürünler arasındadır.²³ 2006 yılı itibarıyla ithalatın yaklaşık yüzde 18'i enerji kaynaklarından oluşmaktadır. Önemli su gücüne sahip olunmasına rağmen Gürcistan net enerji ithalatçısıdır. Enerji ithalatının üçte ikisi petrol ve petrol ürünlerinden oluşmaktadır. Doğal gaz ithalatının toplam ithalat içindeki payı yüzde 5,8'dir. Taşıma ekipmanları ve makinelerin ithalat içindeki payları sırasıyla yüzde 14,3 ve 8,5'dir. Sovyetler Birliği döneminde net tarım ürünleri ihracatçısı olan ülke bağımsızlıktan sonra net ithalatçı konuma düşmüştür. Hazır yiyecek, sebze ve hayvansal ürünlerin toplam

²⁰ Peter Havlik and Vasily Astrow, "Economic Consequences of the Georgian Russian Conflict", *The Vienna Institute for International Economic Studies*, 2 September 2008,

http://wiiw.ac.at/pdf/Economic_consequences_of_the_Georgian_Russian_conflict.pdf.

²¹ Asian Development Bank, s. 25.

²² EU, 2008, s. 12.

²³ Asian Development Bank, s. 24.

ithalat içindeki payı yaklaşık yüzde 14 seviyesindedir. Ayrıca, kullanılmış otomotiv araçları ithalatı ülkenin ticaretindeki ilginç bir özellik olarak görülmektedir.²⁴

IV. İDARİ YAPI

Gürcistan 1995 başkanlık seçimi ve anayasa referandumundan itibaren demokratik bir cumhuriyet olarak idare edilmektedir. Ülke devlet başkanı tarafından yönetilmektedir. Devlet Başkanı halk tarafından beş yıllık bir dönem için seçilmektedir. En fazla iki dönem görev alabilmektedir. Devlet başkanı aynı zamanda güvenlik ve savunma konusundan da sorumludur. Yürütmenin başı olan Başbakan ise geri kalan diğer bakanlıklardan sorumludur. Gürcistan parlamentosu dört yılda bir yapılan seçimlerle oluşturulur. 235 milletvekili vardır. Bunların 150'si parti listelerinden, 85'i ise halk oyu ile seçilir. Yargı sisteminde, Yargıtay, Anayasa Mahkemesi, İstinaf Mahkemesi, Gezici Mahkemeler ve Bölge ve Şehir Mahkemeleri bulunur.²⁵

Gürcistan dokuz bölgeye, dokuz şehre ve Abhazya ve Acara olarak adlandırılan iki otonom cumhuriyete ayrılmaktadır. Bölgeler devlet başkanının yönetimi altındadır. Bu bölgeler devlet başkanının atadığı valiler tarafından yönetilir. Yerel hükümetler iki başlıdır. Birincisi, köyler, komünler, küçük kırsal kasabalar, bölge seviyesinde şehirlerdir. Bu birimler büyük ölçüde otonom hareket ederler. İkincisi, bölgeler ve şehirlerdir. Bunlar merkezi hükümet tarafından atanan özel statülü yetkililer tarafından idare edilirler.²⁶

V. SİVİL VE ETNİK ÇATIŞMA

Güney Kafkasya, Avrasya bölgesinin en istikrarsız bölgesi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle askeri, güvenlik ve ekonomik çerçevedeki değişimler çok sıradan kabul edilir. Özellikle, askeri bakımdan bölge Rusya karşıtı bölge olarak değerlendirilmekte olup Kuzey Atlantik Paketi ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Orta Asya ve Orta Doğu'ya ulaşma ve nüfuz etme konusunda son derece önemli bir yaşam alanı olarak bilinmektedir. Güney Kafkasya bölgesinin diğer Orta Asya ülkelerine göre daha Rusya karşıtı olması, bölgeye olan uluslararası ilgiyi artırmakta ve bölgeyi bir güç mücadelesi alanı haline dönüştürmektedir. Ayrıca, Rusya Federasyonu'nun batıya doğru genişlemesinin engellenmesi adına oluşturulmaya çalışılan bir Anti-Rus Kemer (Anti-Russian Belt) hareketinin son derece kritik noktasında yer alan Gürcistan'ın her zaman bir çatışma alanı olması kaçınılmaz hale gelmektedir.²⁷

Güney Kafkasya bölgesinde demokratikleşme konusundaki yetersizlik, ekonomik kalkınmanın sağlanmasındaki başarısızlık, iç çatışma ve iç savaşların fazla olması sınır ülkelerin Gürcistan'a olan müdahalelerinin çok daha fazla olmasını beraberinde

²⁴ A.g.e., s. 25.

²⁵ A.g.e., s. 1; Bureau of European and Eurasian Affairs.

²⁶ Asian Development Bank, s. 2.

²⁷ Younk Yoo Kim ve Gu-ho Eom, "The Geopolitics of Caspian Oil: Rivalries of the US, Russia and Turkey in the South Caucasus", *Global Economic Review*, Vol. 37, No. 1, March 2008, s. 91.

getirmektedir. Ayrıca, bölgedeki ülkelerin yasama sistemi ve ulusal egemenlik anlayışının üst düzeyde olmaması sorunları daha da derinleştirmektedir. Bu nedenlerden dolayı Gürcistan'ın henüz tam egemenlik ve toprak bütünlüğünü sağlamış bir ülke konumunda olmadığı ifade edilmektedir.²⁸

Gürcistan, ülkenin toprak bütünlüğünün sağlanması konusunda bazı bölgelerde idari anlamda önemli problemler yaşamaktadır. Bunlar içinde Abhazya ve Güney Osetya kendi alanlarında Gürcistan'dan bağımsız birer ülke olmak istemektedirler. Ayrılığı içeren bu istekler merkezi hükümetin bölgelerdeki idari kontrolünü azaltmaktadır. Özellikle Rusya'nın bölge sorunlarına müdahil olması, ve hatta Güney Osetya'da yaşayan birçok vatandaşın Rusya'yı kendi bölgelerinin bir parçası olarak görmesi ve Rusya'nın da bu düşüncede olanlara vatandaşlık hakkı tanınması sorunları daha da zorlaştırmaktadır. Ayrıca, Abhazya ve Osetya gibi olmasa da, Kodori Gorge ve Acara bölgesinde de önemli idari sorunların olduğu bilinmektedir.

2008 Ağustos ayı itibarıyla Rusya Federasyonu, Abhazya ve Güney Osetya'ya girerek sorunların boyutunu daha da derinleştirmiştir. Bu iki otonom bölge Rus güçleri tarafından işgal edilmiştir. Poti Limanı blokaj altına alınmış ve Gürcistan'a ait yük gemileri imha edilmiştir. Altyapının önemli bir kısmı kullanılmaz hale getirilmiştir. Stalin'in doğduğu şehir olan Gori dahil doğudan batıya bağlantıyı sağlayan yol kontrol altına alınmıştır.²⁹

A. Abhazya Sorunu

Abhazya, Kuzeybatı Kafkasya ve Karadeniz'in kıyısında yer almaktadır. Yüzölçümü 8.700 kilometrekaredir.³⁰ Topraklarının yaklaşık yüzde 75'i dağlardan oluşmaktadır. Bağımsızlıktan sonra, 1993 yılı itibarıyla Abhazya'nın toplam nüfusu yaklaşık 516.600 kişidir.³¹ Nüfus, etnik olarak Gürcü, Megreller, Abhaz, Rus, Ermeni ve Rumlardan oluşmaktadır. 2003 yılı itibarıyla Abhazya'nın nüfusu yaklaşık 216.000 kişidir. Anlaşılacağı üzere bağımsızlığın kazanılmasından sonraki dönemde büyük ölçüde etnik çatışmalardan kaynaklanan göçlerden dolayı bölge nüfusu yarıya düşmüştür.

Bölge ekonomisi büyük ölçüde turizme dayanmaktadır.³² Bunun dışında zengin kömür yatakları ve mermer rezervi vardır. Çok çeşitli ağaçları kapsayan orman alanları da önemli gelir kaynakları arasındadır. Ancak, bu alanların koruma altına alınması böylesi bir gelir kaleminin büyük ölçüde ortadan kalkmasını beraberinde getirmektedir.

Gürcistan ve Abhazya çatışması etnik karaktere sahip bir nitelik taşımaktadır. Çatışmanın kökleri kısmen eski Sovyetler Birliği dönemine dayandırılır. 1917 sonrasında

²⁸ A. g. e., s. 91.

²⁹ "A Scripted War", *The Economist*, August 16, 2008, Briefing Russia and Georgia, s. 22.

³⁰ Havlik and Astrow, "Economic Consequences of the Georgian Russian Conflict", s. 5.

³¹ <http://encyclopedia.farlex.com/Abhazia>.

³² Havlik and Astrow, "Economic Consequences of the Georgian Russian Conflict", s. 5.

Abhazya bölgesi, Gürcistan'ın 1931 yılında Sovyetler Birliği içinde otonom bir cumhuriyet olarak dahil edilmesine kadar, Gürcistan ile anlaşmasını devam ettirmiştir. 1989 yılı itibarıyla Abhazya nüfusunun otonom cumhuriyet nüfusu içindeki payı yüzde 17,8'dir. 1980'lerin sonlarında Gürcü milliyetçiliğinin yeşermesi nedeniyle Abhazlar Gürcistan nüfusu içinde kültürel ve etnik özelliklerinin kaybolacağı düşüncesiyle sabırsız davranmaya başlamışlardır. 1989 yılında, Abhazya Halk Forumu tarafından organize edilen, birkaç bin Abhazyalı'nın imzaladığı *Lykhny Deklerasyonu* yayımlanmıştır. Deklerasyonla, Abhazya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak adlandırılan bir yapı oluşturulmuştur. Bu yapı Gürcistan Cumhuriyeti'ni dışta bırakmıştır. 1989 yılında silahlı çatışma başlamıştır. Çatışma, Abhazya'nın bölgesel başkenti olan Sukhumi'de Tiflis Üniversitesi'ne bağlı bir yerleşkede başlamıştır. Sovyet askeri gücünün o dönemlerde azaltılmış olması, artan Gürcü milliyetçiliği ve Tiflis'in siyasi gücünün fazlalığı Abhaz nüfusu endişeye sürüklemiştir. Abhazya nüfusu, tepki olarak Gürcistan'ın bağımsızlığı konusunda Rusya yanlısı tavır sergilemiştir. Daha sonra Gürcistan, 1991 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir.³³

Gürcistan bağımsızlığını ilan ettikten hemen sonra, 1992 Haziran ayında Abhazya da bağımsızlığını ilan etmiştir.³⁴ 1992 Ağustos ayında da Gürcü birliklerinin Abhazya'ya girmesiyle savaş başlamıştır. Burada amaç, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü korumaya yönelik kısa bir çatışmaydı. Çatışmanın şekli zamanla değişmiştir. 1993 yılında Abhazya, Kuzey Kafkasya ve Rusya ordusundan destek alarak Gürcistan'a karşı harekete geçmiştir. Hareketin sonucunda, Gürcü güçlerin tamamı Abhazya'dan çıkartılmıştır.³⁵ Aynı yılın ekim ayında, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (*United Nations Security Council-UNSC*) kuruluşundan itibaren ilk defa, Birleşmiş Milletler Gürcistan Gözlemci Misyonu (*United Nations Observer Mission in Georgia-UNOMIG*) kapsamında, bir Avrasya ülkesinde gözlemci sıfatıyla bulunmaya başlamıştır. Birleşmiş Milletler Gürcistan Gözlemci Misyonu'nun amacı, taraflar arasında anlaşmanın sağlanması olarak belirlenmiştir. 1993 yılında, Rusya ve Kuzey Kafkasya güçleri Gürcü güçlere karşı harekete geçmiştir. Ancak, 1994 yılında politik uzlaşma sağlanmış ve daha önce çatışma nedeniyle bölgelerini terk eden mültecilerin geri dönüşü sağlanmıştır. Bunun için bir komisyon kurulmuş ve Rusya birlikleri, Bağımsız Devletler Topluluğu barışı koruma birliği olarak Abhazya'yı Gürcistan sınırından ayıran Inguri nehri boyunca konuşlanmıştır. Çatışmalar yaklaşık yüz bin kişinin ölümüne iki yüz bin kişinin yerinden olmasına sebebiyet vermiştir.³⁶

³³ Dov Lynch, "Why Georgia Matters", *EU-ISS Chaillot Paper*, No. 86, February 2006, s. 18.

³⁴ Jim Nichol, "Armenia, Azerbaijan and Georgia: Political Developments and Implications for US Interests", Congressional Research Services, *CRS Report for Congress*, Updated June 17, 2008, s. 9.

³⁵ Lynch, "Why Georgia Matters", s. 18.

³⁶ Nichol, "Armenia, Azerbaijan and Georgia: Political Developments and Implications for US Interests", s. 9.

1997 yılının sonlarında taraflar ateşkesin korunmasını sağlayacak bir koordinasyon konseyi oluşturmuşlardır. Bu komisyon ateşkesin korunması yanında mülteci, ekonomik ve insani konuları da tartışacaktır. Abhazya, 2001 yılından itibaren konseyin toplantılarına karşı çıktığını açıklamıştır. Konsey en son 2006 yılında toplanmış ancak başarılı olamamış ve ertelenmiş, sonra da toplantılara devam edilememiştir. Abhazya bölgeye geniş ölçekte geri dönüş imkanını veren bir bağımsızlık istemektedir.³⁷

Amerika Birleşik Devletleri, Kuzey Atlantik Paktı, Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası ilişkilerde etkin kuruluşlar Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü savunmaktadırlar. Abhazya ülkenin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Bu nedenle, Gürcistan'dan ayrılmayı içeren çatışmaların sona ermesini ve barışçıl çözümlerin üretilmesini istemektedirler. Toprak bütünlüğünün devam etmesine yönelik görüşler dışında Rusya Federasyonu ve Nikaragua Abhazya'yı bağımsız ülke olarak kabul etmektedirler.

B. Güney Osetya Sorunu

Güney Osetya, Kafkas dağlarının güneyinde, 3.990 kilometrekarelik yüzölçümüne sahip dağlık bir bölgedir. Bölgesel başkent Tskhinvali ile birlikte dört bölgeye ayrılan ve 1989 yılında 100.000 olan nüfusunun yüzde 66'sının Oset, yüzde 29'unun ise Gürcü olduğu bir bölgedir. Geri kalan yüzde 5'lik kısım ise Rus, Ermeni ve Grek nüfustan ibarettir.³⁸ Günümüzde Güney Osetya'nın nüfusu yaklaşık 70.000'dir.³⁹ Bunun yaklaşık yüzde 71'i Oset, yüzde 22'si Gürcü, yüzde 7'si ise diğer etnik gruplardan oluşmaktadır. Toplam nüfusun yaklaşık yüzde 90'ının Rusya Federasyonu pasaportu taşıdığı iddia edilmektedir.⁴⁰

Abhazya sorunu ile karşılaştırıldığında Güney Osetya sorunu birbirine benzemelerine rağmen bazı alanlarda farklılıklar göstermektedir. Güney Osetya bölgesi 1922 yılında Kuzey Osetya'dan ayrılarak Gürcistan'a katılmıştır. 1989 yılında Güney Osetya bölgesi yönetimi topraklarını Kuzey Osetya ile birleştirmek veya bağımsızlığını kazanmak için lobi faaliyetleri içine girmiştir. Bu faaliyetler sonucunda Gürcistan merkezi yönetimi Güney Osetya bölgesinde çatışmaların yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Çatışmalarda yaklaşık 2000-4000 arasında insanın öldüğü tahmin edilmiş, binlerce insan göç etmek durumunda bırakılmıştır. 1992 Haziran ayında Rusya Federasyonu ateşkesin sağlanmasında aracı olmuş ve Rus, Gürcü ve Oset barışı koruma birimleri Güney Osetya'nın başkenti olarak bilinen Tskhinvali etrafında güvenliğin sağlanması amacıyla üsler oluşturmuştur. 2004 yılında devlet başkanı Saakashvili sınır kontrollerini artırarak

³⁷ A.g.e.

³⁸ Lynch, "Why Georgia Matters", s. 18-19.

³⁹ Hasan Kanbolat, "Güney Osetya Sorununun Yakın Tarihi", *ASAM-Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi*, 11 Ağustos 2008, www.asam.org.tr.

⁴⁰ Güney Osetya Sorunu Nedir?, *Milliyet Gazetesi (Haber)*, 08.08.2008.

Güney Osetya üzerindeki baskının artmasına sebebiyet vermiştir.⁴¹ Ayrıca, bölgeye polis, askeri ve sivil istihbarat elemanları gönderildiği iddia edilmiştir. 2005 temmuz ayında Gürcistan askersizleştirme, ekonomik rehabilitasyon ve siyasi uzlaşmayı kapsayan Güney Osetya'yı otonom bölge haline getirme planı sunulmuş ve üç aşamalı bir barış süreci belirlenmiştir. Önerilen plan, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (*Organization for Security and Co-operation in Europe-OSCE*) tarafından da benimsenmiştir. Ancak, Güney Osetya bölgesel yönetimi, "Biz Rus vatandaşıyız" gerekçesi ile planı reddetmiştir.⁴²

2006 yılında yapılan referandumla, Güney Osetya'nın Gürcistan'dan ayrılıp kendi bağımsızlığını sağlaması gerektiği yeniden teyit edilmiştir. Yaklaşık 55.000 seçmenin yüzde 50'si referanduma katılmış ve yüzde 99 oranında ayrılma isteği ortaya konulmuştur. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve Amerika Birleşik Devletleri oylamayı tanımadığını belirtmiştir. Güney Osetya'daki etnik Gürcüler arasında yapılan alternatif oylamada ise, Gürcistan yanlısı bir vali seçilmiş ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunması gerektiği kanıtlanmaya çalışılmıştır. 2007 Mart ayında Saakashvili geçiş sürecinde faaliyet gösterecek idari bölgeler yaratmayı içeren bir plan sunmuştur. Ancak bu plan da karşılıklı suçlamalar nedeniyle uygulanamamıştır. Özellikle, Güney Osetya'daki suyun bloke edilmesi konusu başarısızlıkta temel provokasyon alanı olarak ön plana çıkartılmıştır. Temmuz 2007 tarihinde, Gürcistan devlet başkanı Saakashvili, ülkenin bir parçası olarak Güney Osetya üzerinde çalışacak bir birimin oluşturulmasına karar vermiştir.⁴³ Ekim 2007 yılında Ortak Kontrol Komisyonu (*Joint Control Commission-JCC*) Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te tekrar toplanmış ve Gürcistan tarafı Rusya Federasyonu'nun isteklerini *kabul edilemez* gördüğünü açıklamıştır. Bu toplantıdan sonra tarafların 2008 yılının ortalarına kadar herhangi bir konuyu tartışmak üzere bir araya gelmediği görülmüştür.⁴⁴

VI. GÜRCİSTAN-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Sovyetler Birliği'nin çözülmesinden sonra Türkiye'nin içinde bulunduğu bölgedeki ekonomik ve jeostratejik önemi doğal olarak değişime uğramıştır. Türkiye, Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde yer alan başta zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının çıkartılması, aktarılması ve işlenmesi konusundaki yatırımlarda olmak üzere, diğer sanayi ve hizmetler sektörü içindeki yatırımlara da aktif bir şekilde katılmaktadır. Tarihsel olarak var olan kültürel bağların yeniden canlanması, bu yeni ülkelerle ilgili sorunların önemli bir kısmına taraf olunması ve çözüme katkı sağlama çabası içine girilmesi, Türkiye'yi hem ekonomik ve siyasi hem de güvenlik konularında aktif bir aktör konumuna taşımıştır.

⁴¹ Nichol, "Armenia, Azerbaijan and Georgia: Political Developments and Implications for US Interests", s. 7.

⁴² A.g.e., s. 8.

⁴³ A.g.e., s. 8-9; www.state.gov, 2008.

⁴⁴ Nichol, "Armenia, Azerbaijan and Georgia: Political Developments and Implications for US Interests", s. 9.

Orta Asya ve Kafkasya’da yer alan ülkelerde geniş ölçüde bir Türk kimliği gerçeği ve bölgedeki etnik kimliklerin Türkiye içindeki uzantıları doğrudan ya da dolaylı olarak Türkiye’nin bölge ile olan ilişkilerinin ne derece kaçınılmaz olduğunun bir göstergesidir.

Modern Türkiye’nin kurulmasından çok daha önceki dönemlerde Anadolu ile Kafkasya arasında son derece sıkı ve kapsamlı ilişkileri içeren bir bağ vardır. Roma ordusundan kaçanların Anadolu’ya gittikleri söylenmektedir. Bizans İmparatorluğu Kafkasya’daki Hıristiyan medeniyetlerle yakın ilişkiler kurmuştur. Bölge Roma, Bizans ve Pers imparatorlukları için bir mücadele alanı idi. Daha sonra, 1071 yılında Alparslan, Malazgirt savaşı ile Bizansları yenmiş ve batıya doğru genişlemiştir. Bunun yanında Doğu Kafkasya ile de ilgilenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun 1461 yılında Trabzon’u fethinden sonra Persler’le bir çatışma ortamına girilmiştir. Uzun süren mücadelelerden sonra Osmanlı İmparatorluğu Gürcistan’ı, Çerkez kıyısını ve Karadeniz’in bütün kuzey sahilini ele geçirmiştir. Kırım hanları Osmanlı’nın hizmetine girmiştir. Osmanlı, Azerbaycan ile ticaret yapabilmek amacıyla Kabardan, Çeçenistan ve Dağıstan’la bağlantı kurmak için Kuzey Kafkasya’ya hareket etmiştir.⁴⁵

19. yüzyıl boyunca Türkiye’nin Kafkasya’da Rusya ile olan mücadelesi 20. yüzyılın sonları itibarıyla Türkiye’nin bölgeye yönelik muamele ve politikalarını anlamak bakımından son derece önemlidir. Her Türk-Rus çatışmasında Kafkas halkalarının desteklenmesi yoluna gidilmiştir. Ancak sonuçta Çar güçleri kazanmıştır. Kitlesele ölçekte etnik temizliğe girişilmiştir. Kuzeydoğu Karadeniz kıyısından Çeçenler ve Abhazlar bölgeden çıkartılmıştır. Tarihçiler, 1860-1870 döneminde yaklaşık bir milyonun üzerinde insanın Osmanlı İmparatorluğu’na göç etmiş olduğunu ifade etmektedirler. Göç eden Kafkas halkları İmparatorluğun nüfusu az ve coğrafi olarak uzak şehirlerine yerleştirilmişlerdir. Örneğin, Çerkez toplulukları Suriye, İsrail, Ürdün ve Suudi Arabistan bölgelerine yerleştirilmişlerdir. Yine, Şamil’in yenilmesiyle beraber Doğu ve Kuzey Kafkasya’dan gelen Çeçenler, Dağıstanlılar ve Azeriler Türkiye’ye gelmişlerdir. 1876-1878 savaşının kaybedilmesinin ardından Batum, Ardahan ve Kars şehirlerinin Rusya’ya bırakılması Osmanlı İmparatorluğu’na olan göçün sürmesini beraberinde getirmiştir. Çünkü Osmanlı, Modern Türkiye Cumhuriyeti gibi Türk kanı taşıyan insanlar için liberal bir göç politikası izlemiştir. Ayrıca, I. Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’ye Volga-Ural ve Orta Asya’daki Türkler’den yeni bir göç hareketi olmuştur.⁴⁶

19. yüzyılın ortalarından I. Dünya Savaşı’na kadar olan her bir Türk-Rus savaşı sırasında, Rusya sürekli olarak Osmanlı Ermenilerini ve diğer Doğu Anadolu Hıristiyanlarını kullanma imkanlarını aramıştır. Bu politika özellikle 1917-1922 döneminde birçok Ermeni ve Müslüman nüfusunun kaybedilmesine sebebiyet veren sonuçlar yaratmıştır. Güney Kafkasya 1917’de Rus İmparatorluğu’nun çökmesinden

⁴⁵ Paul B. Henze, “The Land of Many Crossroads: Turkey’s Caucasian Initiatives”, *Foreign Policy Research Institute*, 2001, s. 81-82.

⁴⁶ A.g.e., s. 82.

sonra dış müdahaleye daha açık hale gelmiştir. Hatta Almanya Gürcistan'da güvenilir bir alan oluşturmaya kalkışmıştır. Türkiye Cumhuriyeti, 1923 yılında 13 milyon nüfusu olan bir ülke olarak kurulmuştur. Nüfusun yaklaşık yüzde 15'ine tekabül eden kısmının Kafkas orijinli olduğu ifade edilmektedir.⁴⁷

Türkiye ile Gürcistan arasındaki tarihi bağlar orta çağa kadar gitmektedir. Ancak, İki modern ve bağımsız ülke olarak Türkiye-Gürcistan ilişkileri resmi olarak 1991 yılında başlatılmıştır. Türkiye-Gürcistan sınırı açılmış, Tiflis'te ve Trabzon'da karşılıklı olarak konsolosluklar kurulmuştur. Tiflis-İstanbul arasında karşılıklı uçak seferleri başlatılmıştır. Süleyman Demirel ve Edvard Shevardnadze arasındaki kişisel düzeyde iyi ilişkiler, Gürcistan ile Türkiye arasında yapıcı politikaların oluşumunu sağlamıştır. Türkiye-Gürcistan ticari ilişkileri gelişmiştir. Ayrıca, Türk Ordusu kendi askeri okullarını Gürcistan Ordusu'na açmak suretiyle destek sağlamış, Gürcistan'ı Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na girmesi konusunda teşvik etmiştir. Türkiye ile Gürcistan'ın Acara özerk bölgesi arasındaki ilişkiler çok yakındır. Acara özerk bölgesi 1878 yılından önce yaklaşık 400 yıl süresince Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası durumunda idi. Müslüman nüfusun fazla olması Sovyetler Birliği'nin bölgeye özel statü vermesini sağlamıştır.⁴⁸

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ülkeler her ne pahasına olursa olsun enerji kaynaklarına sorunsuz ve kesintisiz bir şekilde ulaşmak isterler. Bu nedenle enerji üretim sahalarının ve bu kaynakların aktarıldıkları araçların ve geçtikleri alanların güvence altında olması arzusunda olurlar. Kaynağın sağlandığı ülkelerde kendi çıkarlarının korunduğu uzantı elitler yaratmaya çalışırlar. Bu elitler hem ekonomi hem de siyaset içinde önemli yerlerde bulunurlar. Kendi çıkarları, korudukları kesimlerin çıkarları ile uyumlu olmak zorundadır. Burada toplumsal faydadan öte bireysel çıkarlar en çoklanmaya çalışılır.

Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Gürcistan'ı, Orta Asya ve Kafkasya bölgesinde yer alan ülkelerin zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarının batı ülkelerine aktarılması konusunda stratejik öneme sahip bir transit ülke konumuna getirmiştir. Bilindiği gibi, Orta Asya ve Kafkasya ülkelerinin petrol ve doğal gaz kaynaklarının uluslararası piyasalara aktarımı için, Gürcistan seçeneği oluşturulmadan önce, Rusya Federasyonu toprakları kullanılmak zorunda idi. Böylesi bir durum, Sovyetler Birliği dönemindeki bağımlılığın devam ettiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. Çünkü, denize doğrudan çıkışı olmayan bu kapalı ülkelerin Rusya Federasyonu'nun boru hatlarını kullanmak zorunda kalması, uyguladıkları bazı siyasi ve keyfi kısıtlamalar nedeniyle kaynaklarından yeterince yararlanamamalarını beraberinde getirmekteydi.

⁴⁷ A.g.e., s. 83.

⁴⁸ A.g.e., s. 86.

Enerji kaynaklarının uluslararası piyasalara aktarılması konusunda Rusya Federasyonu'na olan bağımlılığın bertaraf edilmesi yeni boru hatlarının oluşturulması ve bu hatların da mümkün olan en güvenilir alanlardan geçmesi son derece stratejik bir konu haline gelmiştir. Orta Asya ve Kafkasya'da bulunan petrol ve doğal gaz kaynaklarının batı piyasalarına aktarılması için en kısa, en istikrarlı, denize çıkışı olan ve Rusya Federasyonu'ndan en az etkilenebilecek ülkelerin seçilmesi gerekmektedir. Bu konuda en güvenli seçenekler Gürcistan toprağından geçenler olarak değerlendirilmiştir. Gürcistan, bağımsızlıktan itibaren zorunlu olarak Bağımsız Devletler Topluluğu bünyesine katıldıktan sonra kısmen Rusya Federasyonu'nun etkisi altına girerken 2003 yılında gerçekleştirilen ve *Gül Devrimi*⁴⁹ olarak adlandırılan hareketle Batı çıkarlarının korunduğu bir yönetime kavuşmuş, Rusya Federasyonu'nun ülke üzerindeki etkisi azalmıştır.⁵⁰ Bu da ülkeden geçecek boru hattı projelerinin güvenliğinin büyük ölçüde sağlanması anlamında değerlendirilebilmektedir.

Gürcistan topraklarından geçen önemli petrol ve doğal gaz boru hattı yatırımları ve projeleri vardır. Bunlar arasında, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı, Bakü-Supsa Petrol Boru Hattı, Bakü-Erzurum Doğal Gaz Hattı ile Bakü-Novorossiisk Doğal Gaz Hattı halihazırda işletilmekte olup Nabucco ve Güney Akım Projesi gibi projeler de fizibilite aşamasındadır. Gerçekleştirilen ve planlanan söz konusu projeler sayesinde zengin petrol ve doğal gaz kaynaklarına sahip Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri, kaynaklarını kalkınmalarını finanse etme konusunda daha fazla kullanma imkanı bulmakta, ayrıca Rusya Federasyonu ile olan ilişkilerinde daha dengeli hareket etme şansı vermektedir.

Türkiye ile Gürcistan arasındaki ekonomik ve politik ilişkiler, Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra başlamıştır. Sınır kapısının açılmasıyla beraber binlerce Gürcistan vatandaşı hem akrabalarını görmek hem de ticari nedenlerle Türkiye'ye gelmiştir. Karşılıklı olarak büyükelçiliklerin kurulması özellikle politik ilişkilerin daha sistematik bir hale gelmesini sağlamıştır. Aslında Türkiye'de ikamet eden, tarihsel süreç içinde bazı dönemlerde çeşitli nedenlerle göç eden ve milyonlarca ifade edilen Kafkas kökenli nüfus bulunmaktadır. Bunlar arasında Gürcistan'ın etnik yapısı içinde yer alan en büyük topluluklar olan Gürcüler, Abhazlar ve Osetler önemli yer teşkil ederler. Türkiye'de kurdukları sivil toplum örgütleri sayesinde Gürcistan'da olup

⁴⁹ Rose Revolution (*Gül Devrimi*) ile Gürcistan, Batı normlarında demokratik bir toplum oluşturmak, insan hakları ve yaşam şartlarını iyileştirmek, yolsuzlukları azaltmak ve ulusal ekonomiyi güçlendirmek hedeflerine ulaşacak politikalara odaklanmıştır. Devrimi yapanlar Bush yönetimi ve Avrupa Birliği tarafından desteklenmiştir. Bkz.: Vladimir Papava, "The Political Economy of Georgia's Rose Revolution", *Journal of World Affairs, East European Democratization*, Fall 2006, Vol.50, Number.4, pp.657-667, s.657

⁵⁰ Vladimir Papava, "The Political Economy of Georgia's Rose Revolution", *Journal of World Affairs, East European Democratization*, Fall 2006, Vol.50, Number.4, pp.657-667, s.657

bitenlerle çok yakından ilgilenmektedirler. Gerekirse *Baskı Grubu* şeklinde hareket etmek suretiyle hükümet politikalarını etkilemeye çalışmaktadırlar.

Türkiye ile Gürcistan arasındaki ticari ilişkiler de oldukça gelişmiştir. Gürcistan'ın ihtiyaç duyduğu hemen her türlü araç-gereç, makineler, gıda ürünleri Türkiye tarafından sağlanabilmektedir. Halihazırda Gürcistan'ın en büyük ticaret ortaklarından biri Türkiye'dir. Ayrıca, Türkiye, Azerbaycan topraklarının önemli bir kısmını işgal etmesini gerekçe göstererek Ermenistan ile diplomatik ilişkilerini kesmesi nedeniyle Ermenistan'la olan dış ticaretini Gürcistan üzerinden yapmaktadır. İfade edilen geoekonomik özellikler dolayısıyla Türkiye ile Gürcistan arasında kesintisiz bağlantı sağlayabilecek politik ve ekonomik mekanizmaların oluşturulmasının bireysel, bölgesel ve küresel istikrarın sağlanmasında önemli katkılar sağlayabileceği açıktır.

KAYNAKÇA

Aydın, Mustafa, "Regional Cooperation in the Black Sea and The Role of Institutions", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Vol.X/Autumn 2005, pp.57-83.

"A Scripted War", *The Economist*, August 16, 2008, Briefing Russia and Georgia.

Background Note: Georgia, *Bureau of European and Eurasian Affairs*, February 2008, www.state.gov.

Benli, Ayşe Oya, "Gürcistan Ülke Profili", *IGEME-İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi*, 2007.

Chomakhidze, Domur, "Georgia:Natural Energy Resources", *Central Asia and The Caucasus, Journal of Social and Political Studies*, No 4 (46), 2007.

Commission Staff Working Document, "Implementation of the European Neighbourhood Policy Progress Report Georgia", *Commission of the European Communities*, Brussels, 3 April 2008 (393).

Country Economic Report:Georgia, *Asian Development Bank*, June 2007, www.adb.org.

Faye, Michael L., McArthur, John W., Sachs, Jeffrey D., Snow, Thomas, "The Challenges Facing Landlocked Developing Countries", *Journal of Human Developments*, Vol.5, No.1, March 2004, pp.31-68.

Gültekin, Burcu, "Cross Border Cooperation between Turkey and South Caucasus:prospects for sub-regional integrations", *From War Economies to Peace Economies in the South Caucasus*, Economy and Conflict Research Group of the South Caucasus, (Editors: Phil Champain, Diana Klein, Natalia Mirimanova), 2004, pp.28-64.

Güney Osetya Sorunu Nedir?, *Milliyet Gazetesi (Haber)*, 08.08.2008.

- Havlik, Peter and Astrow, Vasily, "Economic Consequences of the Georgian Russian Conflict", *The Vienna Institute for International Economic Studies*, 2 September 2008,
http://wiiw.ac.at/pdf/Economic_consequences_of_the_Georgian_Russian_conflict.pdf.
- Henze, Paul B, "The Land of Many Crossroads: Turkey's Caucasian Initiatives", *Foreign Policy Research Institute*, 2001.
<http://encyclopedia.farlex.com/Abhazia>.
- Indans, Ivars, "Relations of Russia and Georgia: Developments and Future Prospects", *Baltic Security & Defence Review*, Vol.9, 2007, pp.131-149.
- Kanbolat, Hasan, "Güney Osetya Sorununun Yakın Tarihi", *ASAM-Avrasya Stratejik Araştırma Merkezi*, 11 Ağustos 2008, www.asam.org.tr.
- Kim, Younk Yoo & Eom, Gu-Ho, "The Geopolitics of Caspian Oil: Rivalries of the US, Russia, and Turkey in South Caucasus", *Global Economic Review*, Vol.37, No.1, March 2008, pp.85-106.
- Lynch, Dov, "Why Georgia Matters", *EU-ISS Chaillot Paper*, No. 86, February 2006.
- Nichol, Jim, "Armenia, Azerbaijan and Georgia: Political Developments and Implications for US Interests", Congressional Research Services, *CRS Report for Congress*, Updated June 17, 2008.
- Papava, Vlademir, "The Political Economy of Georgia's Rose Revolution", *Journal of World Affairs, East European Democratization*, Fall 2006, Vol.50, Number.4, pp.657-667.
- Peter, Dicken, "Yeni Bir Jeo-ekonomi", *Küresel Dönüşümler*, David Held ve Anthony McGraw (Haz.), Çev:Ezgi Sarıtaş, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2008, ss.358-366.
- Rtskhiladze, Gulbaat, "State Sovereignty in Georgian Political Thinking and Practice", *Central Asia and The Caucasus, Journal of Social and Political Studies*, No 1 (43) 2007.
- Smirnov, Sergey, "The Economy of "Rose" Georgia: flowering or fading", *Central Asia and The Caucasus, Journal of Social and Political Studies*, No 1 (43) 2007.
www.worldbank.org.